

9 Ιουνίου 2013

Άγιο Πνεύμα και χαρίσματα κατά τον Άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας

Ορθοδοξία / Πατερική Θεολογία

Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Δημήτριος

1.Τό εξηγητικό έργο του Κυρίλλου Αλεξανδρείας στην Α΄ προς Κορινθίους δεν έχει δυστυχώς διασωθεί στην πληρότητά του όπως του Χρυσοστόμου. Είναι όμως ευτύχημα ότι στην περικοπή Α΄Κορ. 12, 1-12 έχουμε στην διάθεσή μας σημαντικά ερμηνευτικά αποσπάσματα του Αλεξανδρινού πατρός. Αυτά μας παρέχουν ουσιαστικό υλικό και πολλαπλές ενδείξεις για την επισήμανση και κατανόηση των βασικών του απόψεων.

Και ο Κύριλλος, όπως και ο Χρυσόστομος, περιγράφει τα χαρίσματα που απαριθμούνται στο Α΄Κορ. 12, 4-11, εξηγεί συνοπτικά το περιεχόμενό τους και παρουσιάζει στοιχεία από τη λειτουργία τους μέσα στην Εκκλησία. Το κέντρο όμως του ενδιαφέροντός του δεν φαίνεται να είναι τα χαρίσματα καθ΄ εαυτά, ούτε η κατάσταση ή οι αντιδράσεις των ανθρώπων, στους οποίους αυτά είχαν δοθεί. Τούτο αποδεικνύεται από την απουσία, τουλάχιστον στα ερμηνευτικά αποσπάσματα που έχουν διασωθεί, οιασδήποτε αμέσου αναφοράς στην κατάσταση ανωμαλίας που είχε δημιουργηθεί στην Κόρινθο εξαιτίας των χαρισμάτων. Ο ιερός πατήρ έχει μεταφέρει ολόκληρη την προσοχή του από τα χαρίσματα στο χορηγό τους, το Άγιον Πνεύμα, για να περάσει πάντοτε και να καταλήξει, χωρίς σχεδόν εξαίρεση, στην απώτατη και ουσιαστική πηγή τους, την «αγία και ομοούσιο Τριάδα». Γι΄ αυτό και το ερμηνευτικό κείμενο του Κυρίλλου στο Α΄ Κορ. 12, 1-12 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως δοκίμιο περί της ενεργείας και φανερώσεως του Τριαδικού Θεού μέσω των χαρισμάτων. Η αφετηρία, η κατάληξη και η σταθερή εστία της σκέψεώς του καθώς ξεδιπλώνει την ερμηνεία του Α΄ Κορ. 12,1-12 είναι η Αγία Τριάς.

Αυτό διαφαίνεται ήδη στην αρχική παράγραφο της ερμηνείας του, όταν ο Κύριλλος συγκεφαλαιώνει την ουσία και τον σκοπό των διαφόρων χαρισμάτων στην «απλανή και αμώμητον γνώσιν» του Θεού και στην «θεοπτίαν», για να μεταχειρισθούμε τις δικές του εύστοχες εκφράσεις. Μια γνώση και θεοπτία που προσφέρεται ως δώρο και χάρισμα του Τριαδικού Θεού στους πιστούς διά του Αγίου Πνεύματος. Γράφει σχετικά ο Αλεξανδρινός πατήρ: Οι πραγματικοί πιστοί αποδεικνύονται από το ότι έχουν μνηθή στην θεοπτία (που εδώ συνδέε-ται με την αναγνώριση και ομολογία της θεότητας και κυριότητας του Χριστού) διά του Αγίου Πνεύματος. Το Άγιον Πνεύμα, επειδή ερευνά τα πάντα και επειδή γνωρίζει τα βάθη του Θεού και «τα εν τω Θεώ κεκρυμμένα», τα μεταφέρει στις ψυχές των πιστών και εμφυτεύει σ' αυτές απλανή και αμώμητη γνώση. Μάρτυς της αληθείας αυτής είναι ο θεσπέσιος Παύλος όταν λέγει, «διαιρέσεις δε χαρισμάτων εισί, το δε αυτό Πνεύμα· και διαιρέσεις διακονιών εισιν· και ο αυτός Κύριος· και διαιρέσεις ενεργημάτων εισίν·

ο δε αυτός Θεός ο ενεργών τα πάντα εν πάσιν» (Α΄ Κορ. 12,4-6). Όπως αυτοί που έχουν επίγεια εξουσία και είναι βασιλείς, απονέμουν στους γνησιώτερους υπασπιστές τους διάφορες τιμές, έτσι και η αγία και ομοούσιος Τριάς διανέμει άφθονες τις δωρεές των ουρανίων αγαθών σ' αυτούς που την αγαπούν «εξ υγιούς καρδίας» και με ολόκληρη την ψυχή και την διάνοιά τους. Και τις διανέμει «δι' ενός, του Πνεύματος, ως διά Χριστού παρά του Πατρός». Διότι όλα γίνονται και προέρχονται «παρά του Πατρός δι' Υιού εν Πνεύματι».

Στο παραπάνω απόσπασμα η θεοκεντρική φορά της ερμηνείας του Κυρίλλου είναι εμφανής και έντονη. Η τροχιά της σκέψεώς του ακολουθεί αντίστροφα την διαδρομή των πνευματικών γεγονότων. Έχοντας προσδιορίσει την φύση και λειτουργία των χαρισμάτων ως φορέων της γνώσεως του Θεού, ανατρέχει στον άμεσο χορηγό τους το Άγιον Πνεύμα, για να αναχθεί εν τέλει στην μακαρία Τριάδα, την υπέρτατη και υπερούσια πηγή των ουρανίων δωρεών και χαρισμάτων. Στην πολύ ενδεικτική Τριαδολογική διατύπωση με την οποία κατέληξε το προηγούμενο απόσπασμα, ο Κύριλλος ξαναγυρίζει και πάλι καθώς ομιλεί για τα χαρίσματα μέσα στην Εκκλησία σύμφωνα με το Α΄ Κορ. 12, 1-12. Δεν περιορίζεται όμως, όπως διαπιστώνουμε, σε μια γενική διακήρυξη ότι ο Τριαδικός Θεός είναι η πηγή των χαρισμάτων. Το βαθύ και έντονο θεολογικό του ενδιαφέρον, τον ωθεί στην χρησιμοποίηση ειδικών διατυπώσεων για τις ενέργειες των Τριών θείων Προσώπων στο ζήτημα αυτό.

Επειδή είναι προικισμένος και οξυδερκής ερμηνευτής και δεν χάνει από το οπτικό του πεδίο το κείμενο, ο Κύριλλος ξεκινά συνήθως από το Άγιον Πνεύμα, διότι για το Άγιον Πνεύμα ομιλεί κυρίως ο Παύλος στο Α΄ Κορ. 12,1-12. Τα σχετικά με την περικοπή εξηγητικά αποσπάσματα του Κυρίλλου βρίθουν διατυπώσεων που περιγράφουν την άμεση ενέργεια του Αγ. Πνεύματος στην παροχή και διανομή των χαρισμάτων. Ενδεικτικά καταχωρίζουμε μερικές τέτοιες εκφράσεις: «χαρίσματα ιαμάτων εν τω Πνεύματι», «λαλείν εν Πνεύματι», «μυσταγωγείσθαι διά Πνεύματος», «διανέμειν διά του Πνεύματος», «χορηγείσθαι διά του Πνεύματος», «η διά του Πνεύματος ενέργεια», «ενεργεί το Πνεύμα», «προφητεύειν ου δίχα του Πνεύματος», «διακρίσεις πνευμάτων εν τω Πνεύματι», «δυνάμεων ενεργήματα εν Πνεύματι», «δίδοσθαι διά του Πνεύματος».

Ο ιερός όμως πατήρ σπεύδει πάντοτε να διευκρινίσει ότι η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος στο ζήτημα των χαρισμάτων δεν είναι άσχετη προς τον Υιό. Έτσι λ.χ. σημειώνει ότι το χάρισμα της αποστολικής διακονίας το ενεργεί ο Υιός διά του Αγίου Πνεύματος. Πολύ ενδεικτική επίσης είναι και η παρατήρηση που κάνει αναφορικά με τα χαρίσματα των ιαμάτων (Α΄ Κορ. 12,9): Ενώ λέγεται ότι το Πνεύμα τα διανέμει, εν τούτοις ο Χριστός είναι εκείνος που τα δίδει. Διότι ο

Χριστός είπε στους μαθητές του «ασθενούντας θεραπεύετε, νεκρούς εγείρετε, λεπρούς καθαρίζετε» (Μτ. 10,8). Του Χριστού επίσης είναι και τα «ενεργήματα δυνάμεων» (Α΄ Κορ. 12,10), αλλά «εν Πνεύματι τω ενί».

Η υπέρτατη όμως και αρχική πηγή των χαρισμάτων είναι ο Πατήρ. Η θεμελιώδης διατύπωση του Κυρίλλου συναντάται στην φράση «πάντα παρά του Πατρός», μια φράση που αναφαίνεται σταθερά και αναλλοίωτα στα σπουδαιότερα σημεία της ερμηνείας του. Η μνεία του Πατρός γίνεται πάντοτε σε συσχέτιση με τον Υιό και το Άγιον Πνεύμα σε έξοχες Τριαδολογικές εκφράσεις. Μέσω των εκφράσεων αυτών, ο Αλεξανδρινός ερμηνευτής προβάλλει την κύρια θεολογική του άποψη που είναι η παρουσία και ενέργεια του Τριαδικού Θεού σε κάθε περίπτωση πνευματικών δωρεών και χαρισμάτων. Αξίζει στο σημείο αυτό να παραθέσουμε, χωρίς συντμήσεις, ένα εύγλωττο σχετικό απόσπασμα. Ερμηνεύοντας το Α΄ Κορ. 12,4-11, Ο Κύριλλος παρατηρεί μεταξύ άλλων ότι το χάρισμα του «λόγου σοφίας» και του «λόγου γνώσεως» (στ. 8) χορηγείται σ' εκείνους που προκρίθηκαν ως άξιοι «δι' ενός του Πνεύματος, παρά του Πατρός δι' Υιού», ο οποίος λέγεται ότι διανέμει τις διακονίες (στ. 5). Και συνεχίζει ο Αλεξανδρινός πατήρ: Επομένως, ο μεν Υιός διανέμει τις διακονίες, το πράγμα όμως αυτό το ενεργεί «μετ' εξουσίας» το Πνεύμα το Άγιον, διότι είναι Πνεύμα του Υιού (πρβλ. Ρωμ. 8,9-11). Αλλά και τα ενεργήματα των δυνάμεων (στ. 6), δηλαδή τα θαυμαστά σημεία που γίνονται διά των αγίων, κι' αυτά τα ολοκληρώνει και τα αποτελειώνει ο Θεός. Διότι, όπως είπα, τα πάντα είναι «παρά του Πατρός δι' Υιού εν Πνεύματι». Και με όλα τα θαυμαστά επιτεύγματα διακηρύσσεται η δόξα και η αγιότητα της ομοουσίου Τριάδος. Πρόσεξε, συμπεραίνει ο Κύριλλος, πως ο Παύλος αρχίζει από το Άγιον Πνεύμα, γιατί αυτό είναι «εν ημίν» και αυτό ενεργεί την διανομή των χαρισμάτων. Μετατοπίζει στην συνέχεια τον λόγο στον Υιό, που είναι Υιός «κατά φύσιν», για να φθάσει και να καταλήξει τελικά στον Πατέρα, απονέμοντας σ' Αυτόν μέσω του Υιού την διά του Αγίου Πνεύματος ενέργεια.

Ο μελετητής έστω και μόνο του αποσπάσματος αυτού του Κυρίλλου, διακρίνει αμέσως τους θεολογικούς του στόχους. Η συζήτηση για τα χαρίσματα γίνεται Θεοκεντρική ή, ακριβέστερα, Τριαδοκεντρική. Με τον τρόπο αυτόν ο ιερός πατήρ δείχνει πού πρέπει ν' αναζητηθεί η ουσία του ζητήματος, πού βρίσκονται οι προσβάσεις για την προσέγγιση στις σωστές λύσεις των προβλημάτων των σχετικών με τα χαρίσματα. Τα χαρίσματα δίδονται και λειτουργούν ως δείκτες που προσανατολίζουν τον πιστό και την εκκλησιαστική κοινότητα προς το μυστήριο του Θεού. Το Άγιον Πνεύμα τα χορηγεί ως «μυσταγωγικές» οδούς προς την «θεοπτία» και γνώση της υπερουσίου Τριάδος. Μέσα σε μια τέτοια προοπτική, το θέμα της διαβαθμίσεως των χαρισμάτων χάνει αυτομάτως την οξύτητά του και οι συναφείς συγκρούσεις ή αντιζηλίες υποχωρούν και εμφανίζονται χωρίς νόημα. Οι

επιπτώσεις από την προτεραιότητα της Τριαδολογικής αυτής θέας τόσο στην ανθρωπολογία όσο και στην Εκκλησιολογία είναι άμεσες και αποφασιστικές.

2.Μιά τέτοια ουσιώδη επίπτωση μνημονεύει στην ερμηνεία του ο ιερός πατήρ. Είναι η ενότητα της Εκκλησίας που οικοδομείται με την ποικιλία των χαρισμάτων. Το Άγιον Πνεύμα, σημειώνει, ενεργεί διαφορετικά στον καθένα την διανομή των χαρισμάτων, έτσι ώστε η Εκκλησία, που είναι το σώμα του Χριστού, να συγκροτεί σε τελειότατη μορφή την νοητή ενότητα που απαρτίζεται από το μεγάλο πλήθος των Αγίων (οι οποίοι είναι φορείς των ποικίλων χαρισμάτων). Διότι, παρατηρεί περαιτέρω ο Κύριλλος, έχουμε ενωθεί μεταξύ μας, έχουμε γίνει «σύσσωμοι εν Χριστώ» ο οποίος μας συνήγειρε μαζί του και μας συνδέει με το ένα και το αυτό και σε όλους ενοικούν Άγιον Πνεύμα. Επομένως, έχοντας κληθεί διά του Πνεύματος εις ενότητα, έχοντας γίνει σύσσωμοι με τον Χριστό, ας τηρήσουμε τον σύνδεσμο της αγάπης αδιάσπαστο.

Στην περίπτωση αυτή ο Κύριλλος δεν κάνει ρητή αναφορά στην Αγία Τριάδα. Εν τούτοις, με το να έχει δείξει σε κάθε βήμα την ενότητα των θείων Προσώπων στο ζήτημα της παροχής των χαρισμάτων στην Εκκλησία, με το να τονίζει την αμεσότητα και το ενιαίο της παρουσίας και ενεργείας του Υιού και του Αγίου Πνεύματος στην διαδικασία οικοδομής της ενότητος των πιστών, κατέστησε ολοφάνερο το από πού εξαρτά και πού θεμελιώνει την εκκλησιαστική ενότητα. Η τελειότητα της «νοητής ενότητος» της Εκκλησίας, για την οποία ο Κύριλλος συνηγορεί με τόση δύναμη, δεν είναι συνέπεια της ποικιλίας των χαρισμάτων αλλά της πηγής των χαρισμάτων αυτών, της ομοουσίου Τριάδος.

Ο Τριαδοκεντρικός προσανατολισμός της εξηγητικής του Κυρίλλου, όπως τον είδαμε να λειτουργεί και να εκφράζεται στην ανάλυση του Α΄ Κορ. 12,1-12, φωτίζει με ένα ιδιαίτερο φως την περικοπή αυτή. Δείχνει τις απεριόριστες προεκτάσεις της. Και προβάλλει την πάντοτε επίκαιρη αλήθεια που πρέπει να οδηγεί σταθερά τον ερευνητή των Γραφών: Στο τέλος, στο βάθος των βιβλικών κειμένων αποκαλύπτεται πάντοτε ο εν Τριάδι Θεός.

(Αρχιεπ. Αμερικής Δημητρίου, Παρουσία του Αγίου Πνεύματος, εκδ. Σήμαντρο, Αθήνα 1984, σ.100-107).

<http://bit.ly/130nWae>